

Några nya svenska nyckelpigor

Text och illustrationer: Peter Wärmeling (foton och text får ej kopieras utan skriftligt tillstånd från författaren)

Nephus quadrimaculatus

När den lilla nyckelpigan *Nephus quadrimaculatus* Herbst, 1783, påträffades på Gotland för en handfull år sen var detta den 67:e svenska nyckelpigearten. Med andra ord, den 67:e arten som påträffas levande i naturlig miljö utomhus i Sverige. Detta fynd var något oväntat. Arten är visserligen tidigare funnen i Finland i något enstaka exemplar och sällsynt förekommande söder om Östersjön (i Polen och Tyskland), men aldrig funnen i Baltikum eller i övriga Norden. I skrivande stund är den dock hittad i både Danmark, Norge och Litauen, så arten kanske inte bara varit svårfunnen och förbisedd, utan det kan vara så att en reell ökning pågår av både artens abundans och geografiska utbredning. Nyckelpigan föreslås av författaren få det svenska namnet **Fyrfläckig flatdvärgpiga**.

Fig.1. *Nephus quadrimaculatus*

Rhizobius chrysomeloides

Annat är det med fyndet av *Rhizobius chrysomeloides* (Herbst, 1792). Det var snarast en tidsfråga innan denna lilla nyckelpiga skulle påträffas i Sverige. Nyckelpigan är utbredd över nästan hela Europa men är vanligast i de östra delarna. Närmast är den funnen i Danmark, Tyskland och Polen. Den saknas dock i övriga Norden och i Baltikum. Det första fyndet (ett exemplar) gjordes i Skåne år 2004 av Alan Dufberg, som bankade ner baggen från ett frukträd. Tre år senare påträffades ytterligare tre exemplar. Alla påträffades i Malmötrakten. Den dryga tre mm långa baggen är mycket lik släktingen *Rhizobius litura*, men till skillnad från *R. chrysomeloides* så påträffas *R. litura* ytterst sällan ovan mark- eller gräsnivå. Föreslaget svenskt trivialnamn på vår 68:e nyckelpiga är **Långsträckt smalpiga**.

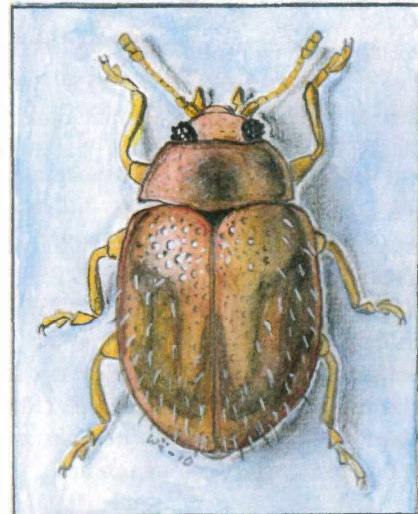

Fig.2. *Rhizobius chrysomeloides*

Harmonia axyridis

Mycket förväntat var fyndet av *Harmonia axyridis* (Pallas, 1773) i Skåne år 2007, denna vår 69:e nyckelpiga. Detta fynd var synnerligen väntat, emedan denna nyckelpiga utvidgat sitt utbredningsområde i Europa mycket starkt sedan 2000-talets början. Fram till millennieskiftet hade något enstaka fynd gjorts i Nordvästeuropa och i Finland, men därefter har arten expanderat kraftigt. Man vill nu t.ex. i England och Belgien kalla den för en s.k. invasionsart, då den tränger undan de inhemska nyckelpigorna. Detta är delvis sant vad gäller de nämnda länderna samt vissa stater i USA. I kvällspressen har man velat kalla nyckelpigan för **Monsterpigan** eller **Mördarpigan**. Författaren föreslår att det svenska namnet skall vara **Harlekinpiga**.

Fig.3. *Harmonia axyridis*.

(Den färgvariant som påträffats i Sverige)

Hippodamia notata

Förra året (2009) påträffade Frida Turander en nyckelpiga vid Malmbäckarna ett par mil öster om Hagfors i Värmland. Hon rapporterade in fyndet på artdatabanken som en *Hippodamia*-art och lade in ett foto både på larven och imagon. Klokt nog lade hon till ett frågetecken gällande arttillhörighet, vilket föranledde nyckelpigeexperten Hans-Erik Wanntorp att kolla upp fyndet. Han kunde konstatera att det handlade om *Hippodamia notata*, en art som hittills ej påträffats i Sverige. Under innevarande sommar (2010) observerade sedan Frida flera exemplar som kröp omkring på solbelysta brännässlor vid en gödselstack, både larver och vuxna. Den 17 juli tog hon in en nyckelpigelarv som hon placerade inomhus i en burk med bladlusinfekterade nässlor. Burken placerades skuggigt. Larven befann sig i något av sina sista stadier, förpuppades och framkom fullvuxen efter 11 dagar. Som förväntat var arten *Hippodamia notata* (Laicharting, 1781) (Synonym: *Semiadalia notata*). **Sålunda har nu i Sverige påträffats 70 st. nyckelpigor!**

Fig.4. *Hippodamia notata*

Det är svårt att avgöra om denna art förekommit länge i Malmbäckarna eller om det rör sig om en sentida invandring. Malmbäckarna är gamla finnmarker som bröts upp på 1600-talet. Där finns många öppna ängs- och betesmarker med levande djur, så där är gott om brännässlor kring de många gödselstackarna. Området är isolerat med skog runt omkring. Som förf. ser det, så är det fullt möjligt att "notatan" funnits här länge. Speciellt med tanke på att arten anses livskraftig (kategori LC) i det närbelägna Norge.

Undertecknad föreslår härmed att *Hippodamia notata* tilldelas namnet "Nässelflatpiga" som svenskt trivialnamn. I likhet med alla övriga svenska *Hippodamia*-arter är nyckelpigan något tillplattad från ovan (i Tyskland kallas tex *H. variegata* för "Flach Marienkäfer", dvs "flack nyckelpiga"), och bör därför likt övriga *Hippodamia*-arter namnges "flatpiga". Namnet "Brännässelnyckelpiga" är både onödigt långt och missvisande. Det senare på grund av att flera andra nyckelpigor ofta påträffas på brännässlor. I tex England, där omfattande fältstudier gjorts av nyckelpigor, anges 8 st. arter vara mer eller mindre starkt bundna till brännässlor. De är *Scymnus femoralis* (förutom på tex div. gräs), *Rhyzobius litura* (förutom på tex div. gräs), *Exochomus quadripustulatus* (förutom på tall), *Hippodamia variegata* (förutom på tex diverse barrträd), *Adalia bipunctata* (förutom på tex lind), *A. decempunctata* (förutom på tex lind), *Coccinella undecimpunctata* (förutom på div. örter) samt *Aphidecta oblitterata* (förutom på div. barrträd) (Majerus, M., 1994).

Trots att arten tidigare påträffats i Norge, Finland, Karelen och i de baltiska länderna, så måste fyndet av "nässelflatpigan" ändå anses oväntat. Huvudutbredningen är Centraleuropa, även om baggen finns både i Sydeuropa, Turkiet, Kaukasien och i de sydliga centralasiatiska f.d. sovjetiska republikerna. Dessutom påträffades ett exemplar i Mongoliet 1923. I Centraleuropa anses arten boreomontan och förekommande i gläntor och skogsbyrn i anslutning till Alperna och andra bergskedjor. Där påträffas den huvudsakligen på brännässlor. Det tyska namnet översatt till svenska är "bergsnyckelpiga", men de senaste årens fynd visar att nyckelpigan inte alls är speciellt bunden till berg.

Hippodamia notata påminner mycket om *Hippodamia septemmaculata* och vissa varianter av *Hippodamia variegata* (Synonym: *Adonia variegata*). "Nässelflatpigan" är c:a 4,5 – 5,5 mm lång med gula eller gulröda täckvingar, på vilket finns en handfull svarta fläckar. Kring den svarta skutellen finns en stor svart kantig fläck som är uppbyggd av två större svarta fläckar sammanflutna med skutellarfläcken. Till skillnad från *H. variegata* så har "nässelflatpigan" helt svarta ben och fötter. Antennerna och palperna är bruna. Artskiljande är även framkanten på halssköldens stora svarta fläck. Denna fläck har tre v- eller u-formade inskärningar hos *H. notata*. *Hippodamia variegata* har endast en inskärning mitt på framkanten med två vita små fläckar på båda sidor om denna eller också är den svarta fläcken djupt flikig och lik en kungakrona. *Hippodamia septemmaculata* saknar varje form av inskärning. "Nässelpigan" förtär huvudsakligen bladlös som lever på brännässlor. Detta gäller både larver och vuxna djur. Nu inställer sig några frågor. Kommer ytterligare nyckelpigearter att påträffas i Sverige? I så fall vilka?

Jo, det kommer säkerligen att påträffas nya nyckelpigor i vårt land. Det kan tex vara *Calvia quinquepunctata* som närmast påträffats i Finland (F) , Baltikum (B) och Karelen (K), *Scymnus ater* som närmast påträffats i (B) , *Nephus ruteni*, närmast påträffad i (F), *N. bipunctatus*, närmast i Norge, Danmark, (F), (B) och (K), *Hyperaspis inexpectata* närmast i (F) och (K), *H. campestris*, närmast (B). Vidare *Clitostethus arcuatus* och *Epilachna argus* som båda förekommer i England och Centraleuropa. Kanske även *Novius cruentatus* som hittats i norra Tyskland och eventuellt tex *Coccinella saucerottii* som påträffats i Lettland. Men lönar det sig att leta efter dessa arter? Svaret är: kanske-kanske inte! Om man får syn på en solbelyst vägg i Sydsverige täckt av murgröna så kan det ju löna sig att skaka växten över ett ljust upp-och-ner-vänt paraply. En *Clitostethus arcuatus* skulle ju kunna falla ner (men chansen att hitta en äkta Zorn-etsning på en bonnauktion är nog inte väldigt mycket mindre). Författaren skulle i alla fall kolla murgrönan! Förf. skulle också kolla litet extra vid passage av en gurkodling i en sydvänd slutning i södra Sverige. Möjligheten finns ju att en *Epilachna argus* sitter på ett gurkblad. Däremot skulle

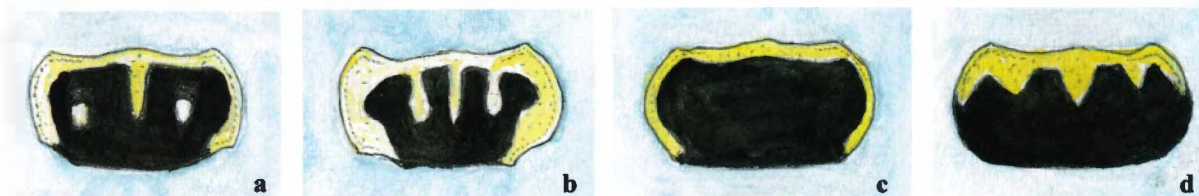

Fig. 5. Halssköldar av några *Hippodamia*-arter.

- a) *H. variegata*, vanlig typ i Sverige. b) *H. variegata*, vanlig typ Centraleuropa och Asien.
c) *H. septemmaculata*. d) *H. notata*.

förf. inte anstränga sig mycket för att på solbelysta gräs- eller sandmarker håva efter *Nephus ruteni*, *Hyperaspis inexpectata* eller *H. campestris*. Då letar förf. hellre bärnstenar i sanden, chansen att hitta en sådan är antagligen betydligt större (fast sådan hävning kan förstås leda till att en massa andra intressanta arter påträffas). Vad gäller *Calvia quinquepunctata* så brukar förf. alltid kolla litet extra noggrant när *Calvia quatuordecimguttata* hamnat i håven efter slaghävning i albestånd. Det skulle ju kunna vara en *C. quinquepunctata* emedan denna art är mycket lik *C. quatuordecimguttata* och som gärna delar dennes livsmiljö. Det kan ju vara så att *C. quinquepunctata* varit förbisedd i Sverige och att den har livskraftiga populationer i vårt land. Sålunda kan det löna sig att lära sig hur denna art ser ut och detta är inte särskilt svårt. *Calvia quatuordecimguttata* är brun med 14 st ljusgula fläckar på täckvingarna, men *C. quinquepunctata* har sammanlagt 15 st ljusa fläckar. Bägge är halvklotformade och 5-6 mm långa.

Lycka till med nyckelpigespaningarna!

/peter.warmling@comhem.se

En ny skalbagge för Sörmland

Calvia decemguttata är en nyckelpiga som första gången noterades i Sverige i mitten av 1970-talet (Hornsö i Småland, Bengt Andersson). Sedan dess har den etablerat sig i sydöstra Småland och sakta spridit sig. 2007 rapporterades den första gången från Skåne och 2010 har de första fynden gjorts i Sörmland, Närke och Västergötland. Arten är spridningsbenägen och söker sig gärna till ljus så det kan löna sig att kolla lakanen! Fyndet i Sörmland gjorde vi 8 augusti vid vårt fritidshus öster om Båven, i närheten av Dagnäsöns naturreservat.

Anneli och Staffan Kihl

Calvia decemguttata. Av Peter Warmling föreslaget svenskt namn: **Tiofläckig nyckelpiga**. Foto: Staffan Kihl